

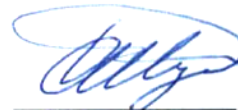
Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра _квантової радіофізики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету радіофізики,
біомедичної електроніки та
комп'ютерних систем

__Сергій ШУЛЬГА

“ 24 ” червня 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Актуальні проблеми сучасної радіофізики та електроніки

рівень вищої освіти ___ третій (освітньо-науковий) рівень - доктор філософії ___

галузь знань _____ 10 Природничі науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 105 Прикладна фізика та наноматеріали _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ Прикладна фізика та наноматеріали _____
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ за вибором _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем _____

20_24 / 20 25_ навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

“ 24 ” червня 2024 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)

Завідувач кафедри квантової радіофізики, д.ф.-м.н., професор Вячеслав МАСЛОВ

Програму схвалено на засіданні кафедри квантової радіофізики

Протокол від “ 20 ” червня 2024 року, протокол № 11

Завідувач кафедри квантової радіофізики

 _____ Вячеслав МАСЛОВ
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) прикладна фізика та наноматеріали
(назва освітньої програми)

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми

 _____ Леонід ЧОРНОГОР
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією
факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

Протокол від “ 24 ” червня 2024 року № 6

Голова методичної комісії факультету радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем

 _____ Олександр БУТРИМ
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “ **Актуальні проблеми сучасної радіофізики та електроніки**” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

третього (освітньо-наукового) рівня - доктор філософії

спеціальності (напряму) 105 Прикладна фізика та наноматеріали

освітня програма Прикладна фізика та наноматеріали

спеціалізації _____

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасні дослідження та найбільш значущі досягнення за останні 10 років в галузі сучасної радіофізики та електроніки

Програма навчальної дисципліни складається з курсу лекцій та самостійної роботи.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни .

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у аспірантів уявлень про сучасні досягнення радіофізики та електроніки та існуючі актуальні проблеми, еволюцію основоположних ідей та методів радіофізики та електроніки .

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

– знайомство аспірантів із науковими біографіями сучасних творців радіофізики та електроніки, з найбільш значущими сучасними експериментами, що вплинули на розвиток цих наук, практичними застосуваннями радіофізичних знань, с існуючими проблемами радіофізики та електроніки;

– усвідомлення аспірантами місця та ролі радіофізики та електроніки у розвитку науки, а також у розвитку людської цивілізації у XXI ст.

Компетентності, що забезпечуються дисципліною:

- 1) здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу і синтезу нових та комплексних ідей (ЗК-1);
- 2) здатність самостійного проведення досліджень з дотриманням належної академічної доброчесності (ЗК-2);
- 3) здатність використання академічної української мови у професійній діяльності та дослідженнях (ЗК-3);
- 4) здатність використання академічної іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях (ЗК-4);
- 5) навички використання спеціалізованих інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК-5);
- 6) здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (ЗК-6);
- 7) здатність працювати в міжнародному контексті та автономно (ЗК-7);
- 8) здатність бути критичним і самокритичним (ЗК-8);
- 9) формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору (ЗК-9);
- 10) вміння виявляти, ставити, вирішувати проблеми та застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК-10);
- 11) здатність діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК-11);
- 12) здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК-12).

- 13) знання сучасного стану, тенденцій розвитку і найвагоміших нових наукових досягнень в галузі прикладної фізики та наноматеріалів, а також у суміжних галузях (ФК-1);
- 14) поглиблені систематичні знання та розуміння сучасних фізичних теорій і методів, спроможність до їхнього аналізу та ефективного застосовувати в практичній виробничій діяльності та при проведенні досліджень (ФК-2);
- 15) здатність та навички ефективного практичного застосовування методів аналізу та математичного моделювання з використанням комп'ютерних технологій в практичній роботі та дослідженнях (ФК-3);
- 16) здатність до формулювання наукових задач та планування стратегій їхнього розв'язання з можливістю інтеграції знань з різних наукових сфер та застосуванням системного підходу в практичній діяльності (ФК-4);
- 17) здатність адаптуватись та використовувати наукову методологію при розв'язанні незнайомих задач, розробці та реалізації проектів, які дають можливість переосмислювати наявні знання чи створювати нові цілісні знання (ФК-5);
- 18) навички підготовки та виконання науково-дослідних проектів та робіт, планування, проектування та виконання експериментів (ФК-6);
- 19) здатність засвоювати та об'єктивно оцінювати наукові результати, вміння готувати оприлюднення наукових результатів у вигляді друкованої статті, усної доповіді, презентації (ФК-7);
- 20) здатність критично оцінювати та захищати прийняті рішення як при індивідуальній роботі, так і при роботі в групі чи керуванні колективом у сфері своєї професійної діяльності (ФК-8);
- 21) здатність використовувати отримані знання та інструменти педагогічної діяльності та навички для розробки та забезпечення працездатності сучасних систем в сферах прикладної фізики та фізики наноматеріалів (ФК-9);
- 22) здатність інтегрувати знання з інших дисциплін, застосовувати системний підхід та враховувати нетехнічні аспекти при розв'язанні інженерних задач та проведенні досліджень (ФК-10).

1.3. Кількість кредитів - 6

1.4. Загальна кількість годин -180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
За вибором
<u>Денна форма навчання</u> Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки
2-й
Семестр
1-й
Лекції
30 год.
Практичні, семінарські заняття
15 год.
Лабораторні заняття
-
Самостійна робота
135 год.
Індивідуальні завдання
-

1.6. Заплановані результати навчання

Як результат навчання аспіранти повинні:

- знати стан сучасних досліджень і найбільш значущі досягнення за останні 10 років в галузі радіофізики та електроніки;
- усвідомити місце та роль радіофізики та електроніки у розвитку науки, а також у розвитку людської цивілізації у XXI столітті, існуючі проблеми радіофізики та електроніки.

Програмні результати навчання, що забезпечуються дисципліною

- 1) здобуття поглиблених знань і розумінь у прикладній фізиці та споріднених областях, включаючи методики проведення експериментів та наукових досліджень (ПРН-1.1);
- 2) здатність продемонструвати поглиблені знання у вибраній спеціалізації (ПРН-1.2);
- 3) здатність ясно та ефективно описувати результати наукової роботи (ПРН-1.3);
- 4) здатність вести спеціалізовані наукові семінари та публікувати наукові статті в вітчизняних та закордонних наукових журналах (ПРН-1.4);
- 5) здатність робити огляд та пошук інформації в спеціалізованій літературі, використовуючи різноманітні ресурси: журнали, бази даних, он-лайн ресурси (ПРН-1.5);
- 6) здатність підготувати та успішно захистити дисертаційну роботу на основі індивідуальних досліджень (ПРН-1.6);
- 7) досягнення відповідних знань, розумінь та здатностей використання методів аналізу даних та статистики на найбільш сучасному рівні (ПРН-1.7).

здатність організації освітнього процесу і проведення педагогічної діяльності у сфері прикладної фізики та наноматеріалів (ПРН-1.8).

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Терагерцеві технології та їх застосування. Терагерцевий діапазон та труднощі його освоєння. Переваги ТГц діапазону. Области застосування ТГц електромагнітного випромінювання. Пристрої для генерації випромінювання ТГц діапазону. Існуючі проблеми фізики та техніки терагерцевого діапазону.

Тема 2. Двовимірна графенова електроніка: стан та перспективи. Властивості графену. Графенові гетероструктури. Графенова наноелектроніка. Перспективи графенової та постграфенової наноелектроніки.

Тема 3. Дослідження всесвіту методами радіоастрономії. Розробка метода апертурного синтеза. Радіоінтерферометрія з наддовгою базою (РНДБ). Сучасні радіотелескопи та РНДБ. Відкриття реліктового випромінювання та його анізотропії. Виявлення квазарів, пульсарів та подвійних пульсарів. Радіоастрономія та проблема SETI. Дослідження всесвіту методами низькочастотної радіоастрономії в Україні.

Тема 4. Плазмонний нанолазер: сучасний стан і перспективи. Плазмонний нанолазерний резонатор. Активне середовище плазмонного нанолазера. Характеристики плазмонного нанолазера. 3D, 2D, 1D плазмонний нанолазер — експериментальна реалізація. Порівняння фотонних і плазмонних нанолазерів.

Тема 5. Маскування матеріальних тіл. Маскування, що засноване на явищі хвильового обтікання. Маскування, що засноване на компенсації розсіювання. Інші принципи маскування. Обмеження, що накладаються на маскуючі покриття.

Тема 6. Метаповерхні. Теоретичні основи фізики метаповерхні: новий погляд на рівняння Максвелла. Експериментальні реалізації радіаційного контролю з потужністю метаповерхні. Застосування метаповерхні.

Тема 7. Фазові сингулярності та оптичні вихори у фотоніці. Спекл-поля: виникнення фазових сингулярностей у випадково-неоднорідних середовищах. Формування оптичних вихорів на виході з лазерного резонатора. Методи голографії на формування оптичних вихорів. Спіральні фазові пластинки. Спін-орбітальна взаємодія для формування

оптичних вихорів. Плазмонні генератори оптичних вихорів. Інтегральні оптичні генератори оптичних вихорів та вихрові мікролазери. Взаємодії інтенсивних вихрових пучків з нанорозмірними структурами та матеріалами.

Тема 8. Оптичні наноантени. Принцип дії та основні характеристики оптичних наноантен. Металеві наноантени. Діелектричні наноантени. Застосування оптичних наноантен.

Тема 9. Металінзи для отримання зображень із субхвильовою роздільною здатністю. Псевдолінза Веселаго-Пендрі та супер лінза Пендрі. Суперлінзи на середовищах із граничною оптичною анізотропією. Металінзи з субхвильовим фокусуванням та субхвильовим дозволом на основі метаповерхонь. Металінзи з субхвильовим дозволом на основі каламутних середовищ.

Тема 10. Застосування лазерів у нанотехнологіях. Методи отримання наночастинок та наноматеріалів. Отримання наночастинок та наноструктур методом лазерної абляції. Оптична лазерна нанолітографія. Лазерна інтерференційна літографія. Лазерна наносферна літографія. Лазерна нанодруківана літографія. Лазерна скануюча нанолітографія в режимі ближнього поля.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п,с	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Терагерцеві технології та їх застосування.		3	2			10
Тема 2. Двовимірна графенова електроніка: стан та перспективи.		3	1			10
Тема 3. Дослідження всесвіту методами радіоастрономії.		3	2			10
Тема 4. Плазмонний нанолазер: сучасний стан і перспективи.		3	2			15
Тема 5. Маскування матеріальних тіл.		3				15
Тема 6. Метаповерхні.		3	2			15
Тема 7. Фазові сингулярності та оптичні вихори у фотоніці		3	2			15
Тема 8. Оптичні наноантени.		3				15
Тема 9. Металінзи для отримання зображень із субхвильовою роздільною здатністю.		3	2			15
Тема 10. Застосування лазерів у нанотехнологіях.		3	2			15
Усього	180	30	15			135

ГОДИН						
--------------	--	--	--	--	--	--

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Терагерцеві технології та їх застосування.	2
2	Тема 2. Двовимірна графенова електроніка: стан та перспективи.	1
3	Тема 3. Дослідження всесвіту методами радіоастрономії.	2
4	Тема 4. Плазмонний нанолазер: сучасний стан і перспективи.	2
5	Тема 6. Метаповерхні.	2
6	Тема 7. Фазові сингулярності та оптичні вихори у фотоніці	2
7	Тема 9. Металінзи для отримання зображень із субхвильовою роздільною здатністю.	2
8	Тема 10. Застосування лазерів у нанотехнологіях.	2
	Разом	15

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Гіротрони.	10
2	Тема 2. Планарні гетероструктури	10
3	Тема 3. Радіоінтерферометрія з наддовгою базою	10
4	Тема 4. Оптичні нанорезонатори	15
5	Тема 5. Надточні стандарти частоти: стан та перспективи	15
6	Тема 6. Квантові технології: проблеми та перспективи	15
7	Тема 7. Формування оптичних вихорів за допомогою метаповерхонь	15
8	Тема 8. Нелінійні оптичні наноантени.	15
9	Тема 9. Гиперлінзи	15
10	Тема 10. Наносферична літографія кутової роздільної здатності.	15
	Разом	135

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальних завдань не заплановано.

7. Методи навчання

Курс побудовано на лекційних заняттях, що знайомлять аспірантів з теоретичним матеріалом, Питання для теоретичного опитування, завдання для самостійної роботи аспірантів наведені в рекомендованій літературі по даному курсу. На самостійну роботу виведено низку питань, що стосуються змісту курсу, що вивчається, але не входять до лекцій та практик.

8. Методи контролю

Поточний контроль включає роботу на лекційних заняттях і самостійну роботу
Підсумковий контроль – залікова робота (60 балів).

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота								Залікова робота	Сума
Розділ 1									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	60	100
5	5	5	5	5	5	5	5		

Розділ зараховується аспіранту, якщо він набирає не менш 50 % можливих балів за тему. Аспірант допускається до заліку, якщо всі розділи зараховані. Аспірант не допускається до заліку, якщо набирає протягом семестру менше 10 балів. Аспіранти з підсумковим рейтингом <10 вважаються такими, що не допущені до заліку з дисципліни. Їм перед сесією надається можливість підвищити оцінку і отримати допуск до заліку шляхом виправлення нульових оцінок з окремих видів занять і контрольних завдань.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

1. Виконання кожного завдання виконання залікового білету оцінюється балом за таблицею

№ з/п	Кільк. балів	При оцінці відповіді на теоретичні питання	При оцінці розв'язання задачі
1	0	Виявлено, що студент виявив академічну недобросовісність	
2	1-10	Наведено лише визначення термінів, які входять до формулювання питання	Записано коротку умову, наведено діаграму або рисунок до задачі, записано основні закони з цієї теми
3	11-20	Наведено лише загальні відомості	Додатково до п.2 вказано метод розв'язання задачі
4	21-30	Наведено нечітку відповідь	Додатково до п.3 при правильному виборі методу розв'язання задачі допущено грубі помилки
5	31-40	Наведено відповідь з незначними помилками	Додатково до п.3 при правильному виборі методу розв'язання задачі не доведено до кінця
6	41-50	Наведено правильну в цілому відповідь з порушеннями логіки викладення матеріалу або без належних ілюстрацій чи оформлення відповіді ускладнює розуміння тексту	Задачу доведено до правильної кінцевої формулі і на тому припинено розв'язання
7	51-60	Повна бездоганна відповідь	Здобуто правильну кінцеву формулу та проведено її аналіз,

		перевірку на розмірність, вірно визначено числове значення
--	--	--

2. . Загальна оцінка залікової роботи за 60-бальною шкалою розраховується за формулою:

$$\text{Оцінка} = (\text{П1} + \text{П2} + \text{П3}) / 3 ,$$

де П1, П2, П3 – бали за відповіді на окремі завдання залікового білету.

10. Рекомендована література

Основна література

1. Експериментальна лазерна фізика : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Григоруk, А. І. Іванісік, П. А. Коротков. - К. : Віпол, 2004. - 297 с. .
2. Експериментальна лазерна оптика : підручник / В. І. Григоруk, А. І. Іванісік, П. А. Коротков; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2007. - 383 с.
3. Лазерна фізика : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Григоруk, П. А. Коротков, А. І. Хижняк. - 2-е вид. - К. : "МП Леся", 1999. - 526 с.

Допоміжна література

1. Rieh J. S. Introduction to terahertz electronics. Springer. New York, NY, USA, 2021. - 575 p.
2. Fundamentals of Terahertz Devices and Applications. Editor: Dimitris Pavlidis. Wiley; 2021.- 576 p.
3. Physics and Applications of THz Radiation. Editor(s): Matteo Perenzoni • Douglas J. Paul. Springer, 2014 - 413 p
4. Dhilon S. S. The 2017 terahertz science and technology roadmap. Journal of Physics D: Applied Physics. 2017. Vol. 50, No. 4. Art. 043001.
5. Valusis G. Roadmap of terahertz imaging 2021. Sensors. 2021. Vol. 21, No. 12. Art. 4092.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Handbook of Lasers Marvin J. Weber Ph.D. Lawrence Berkeley National Laboratory University of California Berkeley, California
<https://www.crcpress.com/Handbook-of-Lasers/Weber/p/book/9780849335099>
2. Lee.J. Principles of Terahertz Science and Technology
<https://www.springer.com/gp/book/9780387095394>

